

1. Το παλιό ελαιουργείο όπως φαίνεται από τη θάλασσα.

ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΤΗΣ ΚΑΡΔΑΜΥΛΗΣ

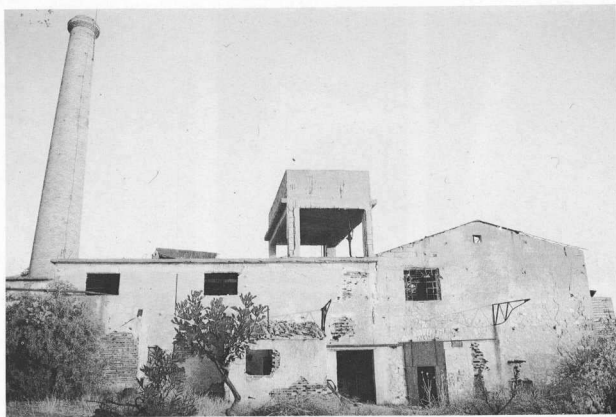
Καθώς πλησιάζουμε την Καρδαμύλη, 38 χιλιόμετρα από την Καλαμάτα, στη μεσσηνιακή Μάνη, πολύ κοντά στις πυργκατοικίες και τους πολεμόπυργους για τους οποίους είναι γνωστή η Καρδαμύλη, μια καμινάδα ενός εργοστασίου εισβάλλει δυναμικά στο τοπίο και το σηματοδοτεί. Το εργοστάσιο αυτό είναι το παλιό ελαιοτριβείο-πυρηνελαιουργείο-σαπουνοποιείο, ένα από τα ελάχιστα βιομηχανικά κτήρια των πρώτων δεκαετιών του αιώνα στη μεσσηνιακή Μάνη.

Η Καρδαμύλη, ένα από τα πιο σημαντικά χωριά της μεσσηνιακής Μάνης, αναφέρεται από τον Όμηρο στην Ιλιάδα. Τον 2ο μ.Χ. αιώνα ο Πausanias μιλάει γι' αυτή

στις «Πausανίου περιηγήσεις». Ο Άγγλος περιηγητής J.B.S. Morrit το 1795 αναφέρεται σ' αυτήν στο ταξίδι του στη Μάνη, ενώ το 1821 αποτελεί κέντρο φιλικών και αγωνιστών.

Στις αρχές του αιώνα είναι το κέντρο της μεσσηνιακής Μάνης, συγκεντρώνοντας στα εμπορικά της τα αγροτικά προϊόντα της ευρύτερης περιοχής, που είναι από τις πλέον ελαιοπαραγωγικές της χώρας. Το λιμάνι της, γνωστό ακόμη από την Τουρκοκρατία, αποτελεί τοπικό, εμπορικό διακομτικό κέντρο, σε μια εποχή που η συγκοινωνία από Ήρα είναι ακόμη προβληματική στους δύσβατους δρόμους της Μάνης.

Στις αρχές του 19ου αιώνα, στην περιοχή της Καλαμάτας και της Μάνης υπάρχουν έξι εργοστάσια τροφίμων, ένας αλευρόμυλος, τέσσερα κλωστούφαντουργεία και το μεταλλείο της Πραστοβάς, που είναι γνωστό από την παραμονή σ' αυτό του Νίκου Καζαντζάκη. Το 1932 ο Γ. Λιακάς και ο Ι. Αποστολάκης έχτισαν σε μια έκταση περίπου 3 στρεμμάτων, δίπλα στη θάλασσα, πολύ κοντά στο λιμάνι, το ελαιουργείο, σαπυνοποιείο, πυρηνοελαιουργείο. Το εργοστάσιο χτίστηκε από τεχνίτες της Μάνης των οποίων τα στοιχεία είναι άγνωστα. Απασχολούσε γύρω στους 150 εργάτες, ήταν το μοναδικό του είδους στην περιοχή και

2. Η βόρεια όψη του κτηρίου και η εσωτερική αυλή.

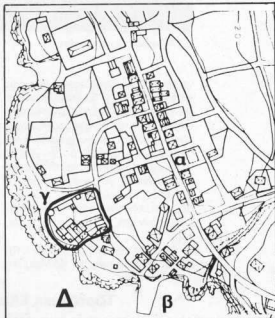
κάλυπτε τις ανάγκες ηλεκτροδότησης του χωριού. Οι πρώτες ύλες, ελιές, πυρήνας, μεταφέρονταν κυρίως από τη θάλασσα με βάρκες και καϊκία. Ήταν δυναμικός χώρος και αποτέλεσε πόλο έλξης, αναπτύσσοντας μια κινητικότητα ανθρώπων και προϊόντων γύρω απ' αυτό και από τις λειτουργίες του. Ο χαρακτηριστικός ήχος της σειρήνας, όταν άλλαζαν οι βάρδιες, η κίνηση των ανθρώπων στα καφενεία, τα καϊκία που έφταναν στο λιμάνι, είναι γεγονότα που έχουν χαραχθεί στη μνήμη των κατοίκων της Καρδαμύλης από εκείνη την εποχή. Πολλοί από τους εργάτες εγκαταστάθηκαν στο χωριό και έκτισαν νέες κατοικίες κοντά στον τόπο εργασίας τους.

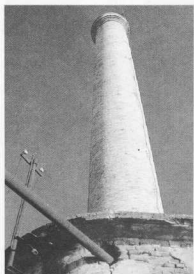
Η πρώτη περίοδος λειτουργίας του εργοστασίου και η ουσιαστική ακμή του ήταν ως το 1943. Τη χρονιά αυτή ένας από τους ιδιοκτήτες του, ο Ι. Αποστολάκης, συλλαμβάνεται και μεταφέρεται ως όμηρος στην Ιταλία και το εργοστάσιο παύει να λειτουργεί. Μεταπολεμικά, μετά την επιστροφή του Αποστολάκη από την Ιταλία, το σαουνοποιείο

επαναλειτούργει για δυο χρόνια, όταν ένα μεγάλο τμήμα του καταστρέφεται από πυρκαϊά και ο Αποστολάκης πουλάει το μεριδί του στους Σ. Γαϊτανάρο και Ι. Χρονέα. Αυτή την περίοδο το πιθανότερο γίνονται επιπλέον προσθήκες στο εργοστάσιο, που αλλοιώνουν ως ένα βαθμό την αρχιτεκτονική του μορφή. Λειτουργεί τώρα πλέον μόνο ως ελαιοτριβείο, ως το 1968, χρονιά που οι Σ. Γαϊτανάρος και Ι. Χρονέας πουλούν το μεριδί τους στον Λιναρδάκη.

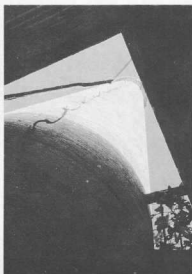
Από τότε το παλιό ελαιοτριβείο έχει εγκαταλειφθεί στη φθορά του χρόνου και στην αλμύρα της θάλασσας. Η σχεδόν ανύπαρκτη στέγη, οι μισοκατεστραμμένοι τοίχοι, η σκουριά των μηχανών του μαρτυρούν. Εμείς, γνωρίζοντας ελάχιστα για τις αιτίες που το παλιό ελαιοτριβείο έπαψε να λειτουργεί, αλλά υποψιαζόμενοι ότι η εγκατάλειψή του έχει να κάνει κυρίως με τη συγκέντρωση παράνομων δραστηριοτήτων στην Καλαμάτα αλλά και με τη βαθμιαία εγκατάλειψη των αγροτικών ασχολιών στην ευρύτερη περιοχή

καθώς και με τη μετατροπή της Καρδαμύλης σε τουριστικό οικισμό, πιστεύουμε ότι οι δυνατότητες επαναλειτουργίας του είναι ελάχιστες. Αισθανθήκαμε τυχεροί που το επισκεφθήκαμε γιατί σε σύ-

3. Η καμινάδα του ελαιουργείου.

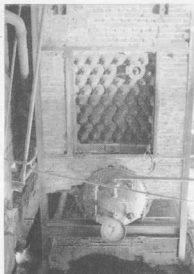
4. Η καμινάδα του ελαιουργείου όπως φαίνεται από τη βάση της.

6. Λεπτομέρειες από τις μηχανές του εργοστασίου.

5. Εσωτερικό του εργοστασίου.

7. Κλιβανός με λέβητα για την παραγωγή ατμού.

ντομο χρόνο, όπως πολλά βιομηχανικά κτήρια στην Ελλάδα, πολύ πιθανό να έχει τελειώσει καταστραφεί. Παρ' όλα αυτά, το εγκαταλειμμένο εργοστάσιο έχει μια μοναδική και οικουμενική σχέση με το τοπίο, αλλά και με τα υπόλοιπα κτήρια της Καρδαμύλης, γεγονός που οδηγεί πολλούς επισκέπτες να παραβιάσουν τη σιδερένια πόρτα και ν' ανακαλύψουν την αδιάφυστη μαγεία του. Οι σκέψεις που εμείς κάναμε, όταν αφήσαμε πίσω μας την Καρδαμύλη,

ήταν, μήπως το παλιό ελαιοτριβείο αξίζει ν' αναφέρεται σαν συνέχεια της ιστορίας των κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών της Καρδαμύλης και της Μεσσηνιακής Μάνης, μαζί με τους πύργους και τ' αρχοντικά; Μήπως ο χώρος αυτός θα μπορούσε να γίνει πάλι λειτουργικός μέσα από μια νέα χρήση, διατηρώντας όλη τη γοητεία των μηχανών και τις μνήμες μιας άλλης εποχής, και να ενταχθεί στις νέες συνθήκες και ανάγκες της Καρδαμύλης; Μια

παραπέρα έρευνα του χώρου θα μας οδηγούσε σε νέες χρήσεις που θα μπορούσε να αποκτήσει, όπως πολιτιστικό κέντρο, ξενώνας κλπ. Τις πληροφορίες για το εργοστάσιο τις οφείλουμε στους κατοίκους της Καρδαμύλης τους οποίους και ευχαριστούμε θερμά.

Βιβλιογραφία

1. «Μάνη», εκδόσεις Μέλισσα.
2. «Ξένοι περιηγητές στην Ελλάδα», Κυριάκου Σιμόπουλου.
3. «Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα του 19ου αιώνα», Χριστίνης Αγριαντώνη.

Τζιρτζιλάκη Ελένη, Καζέρος Νίκος

Αρχιτέκτονες